

УДК 551.435.14 (477.85)

ДЕЯКІ МОРФОМЕТРИЧНІ ПОКАЗНИКИ РЕЛЬЄФУ“БАГНИ”

Цапок І.

Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича

Густота ерозійного розчленування території та кути нахилу поверхні в межах Багненської долини мають значні територіальні відмінності. Картографічними розрахунками встановлено що, коефіцієнт густоти ерозійного розчленування території коливається в межах від 0,75 до 6 км/км², кути нахилу поверхні змінюються від 0є до 10є.

Ключові слова: морфометрія “Багни”, густота ерозійного розчленування території, кути нахилу поверхні.

Для повноцінної характеристики форм рельєфу (геоморфологічної характеристики) слід обов’язково підтвердити її точними морфометричними показниками. Основне завдання морфометричної характеристики рельєфу полягає в тому, щоб дати більш точні, об’єктивні критерії для визначення різних типів і підтипів рельєфу, і застосування цих визначень як в геоморфологічних описах, так і при створенні геоморфологічних карт [4].

Морфометрична характеристика рельєфу має важливе прикладне значення. Морфометричні показники слід враховувати при зведенні будівель, прокладанні трас залізничних та автомобільних доріг, проведенні різного роду меліоративних заходів тощо [2]. На основі даних морфометричних показників складаються морфометричні карти, що застосовуються переважно для прикладних цілей [4].

Одними із основних морфометричних (кількісних характеристик) показників рельєфу є густота ерозійного розчленування території та кути нахилу поверхні. Дослідження густоти ерозійного розчленування території, дає можливість встановити неоднорідність геологічної будови, характер інтенсивності неотектонічних рухів, неоднорідність дії екзогенних рельєфоутворюючих процесів (саме екзогенний фактор створює специфічні, тільки йому притаманні форми і комплекси форм рельєфу), ступінь ерозійної сітки на даній території (як індикатор стадії розвитку рельєфу). Визначення кутів нахилу дозволяє встановити величину падіння поверхні, кутові неоднорідності по басейнах, інтенсивність сучасних процесів денудації, оскільки вони залежать насамперед від кута падіння схилів [1, 6].

Саме показники густоти ерозійного розчленування та кути нахилу поверхні визначались для інтенсивно освоєної території Буковинського Передкарпаття, а саме Багненської долини, де сформувались різноманітні форми природокористування (сільськогосподарська, лісогосподарська, поселенська, водогосподарська і дорожня – транспортна). Кожній з цих форм притаманна значна диференціація в різних частинах регіону.

Багненська долина (долина пра-Черемошу) є унікальним природним об’єктом на території Буковинського Передкарпаття, що простягається на схід від м. Вижниця на протязі 20 км шириною 5-7км. Долина вважається (за дослідженнями Геренчука К.І., Кожуріної М.С., Рибіна, М.М., Лебедева В.Г., Проходського С.І., та ін.) класичним прикладом річкового перехвату. Загальний нахил поверхні долини із заходу на схід вказує, що рікою, яка створювала “мертву” долину міг бути Черемош, який при виході з гір різко повертав на схід і протікав в районі сучасних долин рік Міхидри та Міходерки. К.І. Геренчук (1948 р.) стверджував, що під час валдайського зледеніння, праві притоки Пруту вийшли на заплаву Черемошу, і він став його правою притокою. Загальна площа досліджуваного району складає близько 160-170км², причому більша її частина - слабо розчленована, майже плоска рівнина, менша (по околицях) схили і поверхні терас, які підносяться над рівниною на 12-15, 50 і 60-70м, і на захід зрізана долиною Черемошу. На її дні, у вигляді вузьких смуг, в’ються неглибокі річки і мілкі струмки: Міхидра та її притоки – Міходерка, Кам’яний, Ципішний, Солонець, Славець та Косованка. Однак, якщо детально розглянути різні частини долини, зокрема її північну, південно-західну та центральну частини, можна побачити деякі відмінності в її рельєфі [3].

Основним вихідним матеріалом, який був використаний для характеристики густоти ерозійного розчленування та кутів нахилу території слугувала топографічна карта масштабу 1:25000.

Картографічними розрахунками встановлено що, коефіцієнт густоти ерозійного розчленування території, в середньому, коливається в межах від 0,75 до 6 км/км². Найменші значення даного показника спостерігаються в північній частині Багни, поблизу населених пунктів Майдан-Іспас, Середній Майдан – 0,75-2 км/км². Найбільшого значення коефіцієнт ерозійного розчленування території досягає в центральній частині долини (на південь від річки Міхидри), а також на південному заході, у верхів’ях річки Міхидри – 2,5-6 км/км².

Таке значення коефіцієнта ерозійного розчленування території пов’язано з тим, що

центральна і південно-західна частини Багненської долини мають більшу кількість ерозійних форм рельєфу - посічена ярами і водотоками (правими притоками річки Міхидри). Велика кількість ярів на даному відрізку пов'язана із значною кількістю опадів (до 800мм) і складом покривних відкладів (переважання суглинків), які легко піддаються процесам руйнування, спричинюють утворенню ерозійно-активних ярів.

Міхидра утворюється внаслідок злиття великої кількості струмків, що стікають із південно-західної частини долини. Дані схили сильно розчленовані значними ярами різної глибини і довжини. Глибина коливається від 4 до 8м, ширина змінюється від 10 до 15м. Яри таких розмірів знаходяться тільки в цій частині долини.

Також велика кількість ярів спостерігається з обох сторін значного підвищення (60м) між струмками Солонець і Славець. Однак тут яри мають невелику глибину (менше 0,5м), але значну протяжність (0,75км) північного напрямку (розвинуті до струмка Солонець), також є неглибокі яри (до 0,5м) значної протяжності (0,5км) на південному сході долини, що приурочені до схилів струмка Славець, а особливо у його верхів'ях.

В північній частині Багненської долини, де глибина ерозійного розчленування складає в середньому 1,5 км/км², яри мають незначні розміри, і в масштабі карти не виражені. Тут найбільшою ерозійною формою є річка Міходерка.

Кути нахилу поверхні, так як і глибина ерозійного розчленування території, мають різні значення і територіальні відмінності в межах Багненської долини. На північ від річки Міхидри, у тій частині де бере початок і протікає річка Міходерка, територія Багненської долини більш виположена і рівна. Тут кути нахилу поверхні змінюються від 0є до 0°30'. Місцями зустрічаються ділянки з кутами нахилу поверхні від 10 до 2°.

По мірі того, як русло Міходерки наближається до впадіння в Міхидру кути нахилу поверхні Багни починають також набувати більших значень і досягають 3-4°. За загальноприйнятою геоморфологічною характеристикою схилів, дані схили дуже пологі, довгі (довжина більше 500м).

Проаналізувавши характер зміни нахилу поверхні на південь від Міхидри можна вказати наступне: між струмками Солонець та Славець, де прослідковуються незначні виположені підви-

щені ділянки, кути нахилу поверхні коливаються в межах від 2є до 5є. Схили на цій ділянці також дуже пологі. За кутами нахилу, що перевищують 4є зустрічаються пологі схили, що мають довжину більше 500м. Ці схили чергуються із схилами середньої довжини від 50 до 500м. Далі, там де річка Міхидра впадає в Сірет (с. Липовани, с. Нова Жадова, а також там, де протікає струмок Косованка) територія Багненської долини вирівнюється, і тут, так як і в північній її частині кути нахилу поверхні складають від 0є30' до 1-2є.

На витоках Міхидри, тобто в південно-західній частині Багни, крутизна схилів найбільша і становить 9-10є. Схили ерозійні, слабоспадисті, середньої крутизни. Більшість схилів короткі (довжина до 50м). Ця ділянка долини прилягає до краю Буковинських Карпат, де спостерігається різкий контраст – гори-рівнина. Нижні частини схилів виположуються ближче до плоскої поверхні.

Схили території відрізняються за формою профілю. У верхів'ях Міходерки та у її нижній течії схили майже прямі. Ввігнуті схили зустрічаються у верхів'ях Міхидри, між незначними підвищеннями струмків Солонця і Славця, та в районі сіл Черешенька і Багна, ближче до впадіння Міхидри в Сірет [5].

Отже, проаналізувавши густоту ерозійного розчленування та кути нахилу поверхні, варто зазначити, що виположена, майже рівна Багненська долина має досить значні територіальні відмінності за морфометрією даних показників.

Список літератури

1. Леонтьев О.К. Общая геоморфология: - 2-е изд., перераб. и доп. / О.К. Леонтьев, Г.И. Рычагов – М.: Высш. шк., 1988. – 319с.
2. Методические рекомендации к выполнению лабораторных работ по курсу “Общая геоморфология” – Черновцы: ЧГУ, 1986. – 24с.
3. Природа Чернівецької області / [за ред. проф. К.І. Геренчука]. – Львів: “Вища школа”, 1978. – 158 с.
4. Сильвестров С.И. Рельеф и земледелие / С.И. Сильвестров – М.: Сельхозгиз, 1955. – 286 с.
5. Спиридонов А.И. Геоморфологическое картографирование / А.И. Спиридонов – М.: Гос. изд-во геогр. л-ры, 1952. – 185с.
6. Философов В.И. Краткое руководство по морфометрическому методу поисков тектонических структур / В.И. Философов – Саратов: Изд-во Саратовского ун-та, 1960. – 73 с.

Цапок И. Некоторые морфометрические показатели рельефа “Багны”. Густота эрозионного расчленения территории и углы наклона поверхности в пределах Багненской долины имеют значительные территориальные различия. Картографическими исследованиями установлено, что коэффициент густоты эрозионного расчленения территории колеблется в пределах от 0,75 до 6 км/км², углы наклона поверхности изменяются от 0є до 10є.

Ключевые слова: морфометрия “Багны”, густота эрозионного расчленения территории, углы наклона поверхности.

Tsapok Iryna. Some morph metrical characteristics of relief of the Bagna Valley (Bukovinian Pre-Carpathians). Morph metric calculations made after maps of the Bagna Valley resulted in the erosion density of 0.75-6 km/km², and surface inclination of 0-10°. This calculations show some differentiation after mentioned characteristics of the generally flat territory, which could evidence different genesis of morph metrical elements.

Key words: morph metrical of the Bagna Valley, the erosion density, surface inclination of the territory.